

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของการวิจัย

การดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งคือ “การมีส่วนร่วม” เพราะการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญในการบริหาร ส่งผลให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการหรือแนวทางที่อิสลามส่งเสริมสนับสนุน ซึ่งในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานกล่าวถึงความสำคัญของการนำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้ในการทำงานว่า

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾

ความว่า “และจงปรึกษารหัสหรือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแต่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย”

(อาละอิมรอน : 159)

Ibn Kathir (1999 : 2/149) อธิบายอายะฮ์ (โองการ) ข้างต้นว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ร่วมปรึกษารหัสหรือกับศอฮาบะฮ์เพื่อค้นหาแนวทางที่ดีในการปฏิบัติ และเมื่อได้ปรึกษารหัสหรือแล้ว จึงมอบหมายการปฏิบัติต่ออัลลอฮ์ ﷻ เนื่องจากการปฏิบัติจะสำเร็จหรือไม่ นั้นเป็นอำนาจและเอกสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นพระองค์จึงกำหนดไว้ในอายะฮ์ข้างต้นหลังจากการปรึกษารหัสหรือ ให้มอบหมายการงานต่างๆแก่พระองค์ แล้วพระองค์จะเป็นผู้ทรงพิจารณาว่าจะให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

การจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกันจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากบุคลากรทุกฝ่ายในการดำเนินงานของสถานศึกษา ดังที่กรมสามัญศึกษา(2542: 13-16) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 8(2) ที่กำหนดการจัดการศึกษาโดยยึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายที่จะให้บุคลากรทุกฝ่ายได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการกระบวนกรดำเนินงานต่างๆของสถานศึกษาโดยมีเป้าหมายเพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพ

นอกจากนี้ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนที่จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา สร้างความมั่นใจและเป็นหลักประกันต่อผู้ปกครอง ชุมชน และเป็นที่ยอมรับของสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 จึงกำหนดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ในหมวด 6 ตั้งแต่มาตรา 47 ถึงมาตรา 50 โดยให้มีการนำระบบการประกันคุณภาพไปใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา โดยระบบการประกันคุณภาพมีสองลักษณะ คือ การประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก ทั้งนี้การประกันคุณภาพภายในให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งจะมีการประเมินคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา หรือองค์กรประเมินภายนอกอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี

การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นและรับรับรองได้ว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีคุณภาพ ผู้ที่จบการศึกษาของสถานศึกษามีการศึกษาได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของผู้เรียน ผู้ปกครอง และสังคมอื่นๆ (สมชาย วรกิจเกษมกุล, 2543 : 2) เนื่องจากการประกันคุณภาพเป็นการวางแผนและการปฏิบัติของของหน่วยผลิต ที่มุ่งจะผลิตสิ่งที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้ใช้ผลิต การประกันคุณภาพทางการศึกษาจึงเป็นกระบวนการวางแผนและกระบวนการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษา ที่จะรับการประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามมาตรฐานคุณภาพที่ระบุไว้ในหลักสูตร และตรงกับความมุ่งหวังของสังคม (สงบ ลักษณะ, 2540 : 1-2)

ปัจจุบันการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนแต่ละสังกัดมีสภาพการดำเนินการที่แตกต่างกัน (จารุวัจน์ สองเมือง และคณะ, 2552 : 20) ดังที่ วาสนา แสงงาม (2546) ซึ่งได้วิจัยการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดปัตตานี โดยวิธีการวิจัยภาพอนาคตชาติพันธุ์ นำเสนอผลการวิจัยสรุปได้ว่า แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาระดับขั้นพื้นฐานในจังหวัดปัตตานี มีแนวทางคล้ายคลึงกัน แต่มีการปฏิบัติต่างกันตามกรมต้นสังกัด สถานศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจะได้รับการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากองค์กรภายนอก สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติจากหน่วยงานระดับเหนือขึ้นไป และสถานศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจากกรมต้นสังกัดเท่านั้น ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวทำให้การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนแต่ละ โรงเรียนมีความแตกต่างไปด้วย

และจากการศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการในเขตพื้นที่การศึกษาสำหรับ ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสุวิมล เขียวแก้ว และคณะ (2545) ได้นำเสนอผลการวิจัยในส่วนของ การประกันคุณภาพไว้ว่า งานประกันคุณภาพการศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาจะต้องทำหน้าที่เป็น หน่วยประเมินภายนอกของสถานศึกษา และทำหน้าที่ประเมินภายในของเขตพื้นที่การศึกษาด้วย โดยจัดให้มีคณะกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีบทบาทหน้าที่คือ การกำหนดนโยบายด้าน ประกันคุณภาพของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา กำหนดมาตรฐานตัวบ่งชี้ และเกณฑ์ให้ สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) รวมทั้งคำนึงถึงความเหมาะสมของเขตพื้นที่การศึกษา และมีหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ ประชุม อบรมให้บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการประกันคุณภาพการศึกษา

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาข้างต้นมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามทางด้านการประกันคุณภาพ ดังผลการวิจัยของมุฮัมมัดฮิลมี อุซัน (2549) ที่ได้วิจัยการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยปัญหาที่พบ มากที่สุดเป็นปัญหาเดียวกัน คือ ภาระงานของผู้บริหาร ครู บุคลากรมีมากจนไม่สามารถปฏิบัติงาน ทุกงานที่ได้รับมอบหมายได้ดี ปัญหาที่พบรองลงมา คือ ผู้บริหาร ครู บุคลากรไม่เข้าใจการ จัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่างๆสำหรับการประเมินภายนอก มีความรู้ความสามารถไม่เพียงพอต่อ งานที่รับผิดชอบ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ สถานศึกษากำหนด และการชี้แจงการให้ความรู้เรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาจากแหล่งต่างๆ ไม่ตรงกัน ทำให้สถานศึกษาสับสน

นอกจากนี้ ศิริ ถิอาสนา (2549) ได้นำเสนอภาพรวมของผลการดำเนินการประกัน คุณภาพในสถานศึกษาประเภทและระดับต่างๆว่า มีปัญหาอุปสรรคหลายประการ เป็นต้นว่าความ เข้าใจและความร่วมมือของบุคลากรต่อการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ยังเข้าใจไม่ตรงกันและยังไม่ให้ความร่วมมืออย่างเพียงพอ โรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นใจใน การดำเนินงาน และยังไม่มีการบูรณาการระบบประกันคุณภาพเข้ากับการบริหารงานปกติ และ พบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่จะประเมินตนเองไม่เป็นระบบ และยังไม่ได้นำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนบริหาร พัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาเท่าที่ควร นอกจากนี้ครูอาจารย์ยังมีความเห็นว่าเป็น การเพิ่มภาระงานถึงแม้ว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจะมีการดำเนินการเพื่อ การประกันคุณภาพการศึกษาตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติ แต่กระบวนการที่เกิดขึ้นดังกล่าวยังไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคุณภาพที่แท้จริงในโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียนขาดความ ตระหนักและการมีส่วนร่วมในการสร้างคุณภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนั้นเพื่อให้

การประกันคุณภาพมีประสิทธิในการผลักดันให้เกิดการเพื่อให้สามารถจัดบริการทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพทุกด้านตามความพร้อมของทรัพยากรและศักยภาพที่มีตลอดจนความเป็นไปได้ของแต่ละโรงเรียน จนเป็นที่พึงพอใจ ได้รับการยอมรับ เป็นที่ชื่นชมของผู้รับบริการทางการศึกษาและชุมชน นำไปสู่ความไว้วางใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

จากสภาพปัญหาข้างต้น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถาบันการศึกษาที่จำเป็นต้องดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติด้วยเช่นกัน ในขณะเดียวกันบุคลากรในโรงเรียนขาดความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการสร้างคุณภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียน ประกอบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาที่ได้ระบุถึงความแตกต่างในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาแบบอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาแบบอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาแบบอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

1.2.3 เพื่อประมวลข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาแบบอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้มีความสำคัญและประโยชน์ ทำให้ทราบว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาแบบอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีเป็นอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาแบบอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี โดยใช้หลักการทำงานแบบญามาอะฮ์ 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านซุร่อ ด้านอามัล ด้านมุฮาสาบะฮ์ และด้านอิสลาฮ์

1.4.2 ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.4.2.1 ประชากร คือ ผู้บริหารและครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี จำนวน 65 โรงเรียน จำแนกเป็นผู้บริหาร 65 คน และครูผู้สอน 4,426 คน (สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ข้อมูลสำรวจ ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2555)

1.4.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้มาโดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2545 : 44) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 408 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน 57 คน และครู 351 คน

1.4.2.3 ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี จำนวน 3 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกจากผู้อำนวยการที่มีคุณสมบัติดังนี้

- 1) มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป
- 2) มีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งผู้บริหารไม่ต่ำกว่า 10 ปี
- 3) ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่ได้รับการรับรองคุณภาพโดย สมศ.ในการประเมิน

รอบที่ 2

1.4.3 ขอบเขตด้านตัวแปร

1.4.3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

- 1) ตำแหน่ง
- 2) วุฒิการศึกษา
- 3) อายุการทำงาน
- 4) ขนาดโรงเรียน

1.4.3.2 **ตัวแปรตาม** ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาแบบอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี โดยใช้หลักการทำงานแบบญามาอะฮ์ 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านชุรอ
- 2) ด้านอามัล
- 3) ด้านมุสาสาบะฮ์
- 4) ด้านอิสลาฮ์

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

1.5.1 การอ้างอิงอัลกุรอานจะระบุชื่อชูเราะฮ์กับหมายเลขอายะฮ์

1.5.2 การอ้างอิงอัลหะดีษจะระบุชื่อผู้บันทึกกับหมายเลขหะดีษ

1.5.3 การแปลความหมายอายะฮ์อัลกุรอาน ผู้วิจัยยึดคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทยของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย ฉบับแปลศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน อัลมาดีนะฮ์ ซาอุดีอาระเบีย

1.5.4 การแปลความหมายสำนวนหะดีษศอเฮียะฮ์ ผู้วิจัยยึดหนังสือหะดีษศอเฮียะฮ์ แปลโดยอรุณ บุญชม ส่วนสำนวนหะดีษอื่นๆ ผู้วิจัยแปลความหมายด้วยตนเอง

1.5.5 สัญลักษณ์ อ่านว่า “ซุบฮานะฮ์ วะตะอาลา” เป็นคำภาษาอาหรับมีความหมายว่า “พระองค์ทรงมหาวริสุทธ์และสูงส่งยิ่ง” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมกล่าวยกย่องและสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ หลังจากที่ได้อ่านามพระองค์

1.5.6 สัญลักษณ์ อ่านว่า “ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะสลัลัม” เป็นคำภาษาอาหรับซึ่งมีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องท่านศาสดามุฮัมมัด หลังจากที่ได้อ่านามของท่าน

1.5.7 เครื่องหมาย เป็นเครื่องหมายที่ใช้กำกับอายะฮ์กุรอาน

1.5.8 เครื่องหมาย ((.....)) เป็นเครื่องหมายที่ใช้กำกับสำนวนหะดีษ

1.5.9 เครื่องหมาย “.....” เป็นเครื่องหมายที่ใช้กำกับความหมายของอัลกุรอานอัลหะดีษที่นำมาอ้างอิง

1.5.10 การปริวรรตอักษรอาหรับเป็นอักษรไทยใช้กฎเกณฑ์ที่กำหนดโดยวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่ผู้บริหาร และครูได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่กำหนดตามขั้นตอนของกระบวนการวางแผนการประกันคุณภาพ การศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจและเป็นหลักประกันต่อผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมว่าสถานศึกษา สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนที่จบการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และเป็นที่ยอมรับของสังคม

1.6.2 การมีส่วนตามรูปแบบอิสลาม หมายถึง กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา แบบมีส่วนร่วมตามรูปแบบอิสลามโดยใช้หลักการทำงานแบบญามาอะฮ์ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านซุรอ ด้านอามัล ด้านมุฮาซาบะฮ์ และด้านอิสลาฮ์

1.6.3 การมีส่วนร่วมด้านซุรอ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมกำหนดการ เผยแพร่ผลประเมินคุณภาพวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของมาตรฐาน และตัวบ่งชี้เพื่อหาแนวทาง ปรับปรุงแก้ไข จัดทำ/ ปรับปรุง แผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา แผนปฏิบัติประจำปี กำหนด โครงสร้างการบริหารงานอย่างเป็นระบบ กำหนดแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน กำหนดการตรวจสอบนิเทศ ติดตาม วิธีการประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน กำหนดการประชุมบุคลากร

1.6.4 การมีส่วนร่วมด้านอามัล หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ทบทวน และ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่วางไว้ให้สำเร็จ เรียบร้อยมีประสิทธิภาพ มีการนิเทศติดตาม เปิดโอกาสให้บุคคลทั้งในและนอกสถานศึกษาร่วมกัน จัดการเรียนรู้การสอน นำข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการแก้ปัญหา นำสิ่งอำนวยความสะดวกและ เทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงานการจัดการศึกษา จัดให้บุคลากรได้รับการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน

1.6.5 การมีส่วนร่วมด้านมุฮาซาบะฮ์ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตรวจสอบ รวบรวมข้อมูล การดำเนินงานด้วยวิธีที่หลากหลาย มีการพัฒนาเครื่องมือในการ ตรวจสอบให้เป็นที่ยอมรับ มีการประเมินตนเอง วิเคราะห์ข้อมูล ประเมินผลและสรุปผลของการ ตรวจสอบการดำเนินงาน

1.6.6 การมีส่วนร่วมด้านอิสลาฮ์ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการนำผลการดำเนินงาน ตามโครงการกิจกรรมต่างๆ และการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งและ ปรับปรุง โครงการในแผนปฏิบัติการประจำปี รายงานผลการประเมินให้สาธารณชนทราบ ร่วมกัน วางแผนปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา